

L'AUTONOMIA FIUMANA (1896–1947) E LA FIGURA DI RICCARDO ZANELLA (Riječka autonomija /1896.–1947./ i lik Riccarda Zanelle), znanstveni skup, Trst, 3. studenoga 1995.

Simpozij »Riječka autonomija (1896.–1947.) i lik Riccarda Zanelle« organizirali su »Società di studi fiumani« i »Archivio museo storico di Fiume« iz Rima. Pokrovitelji skupa bili su: Università Popolare iz Trsta, Associazione Libero Comune di Fiume in Esilio i tršćanska izdavačka kuća »Italo Svevo«, koja je objavila i mnogo knjiga i publikacija o Istri. Skup su poduprle organizacije koje djeluju i imaju sjedište u Hrvatskoj: Centro Ricerche Storiche iz Rovinja i Talijanska unija. Stoga se ovaj znanstveni skup može promatrati i kao svojevrsan dokaz premošćivanja jaza između »otišlih« Talijana iz Istre i Rijeke i onih koji su ovdje ostali – u »esulskoj« literaturi često se spominjao raskol između »otišlih« i »ostalnih« (*andati e rimasti*).

Što se pak tiče samog tijeka simpozija, najprije moramo sa žaljenjem priznati da je razlog našega zakašnjenja na uvodni dio (otvaranje i pozdravni govori) bilo zadržavanje od strane talijanskih pograničnih službi. Stigli smo na početak radnog dijela skupa, tj. na izlaganje Ester Capuzzo, naslovljeno »Od 'federalizma' k iredentizmu: autonomija grada Rijeke«. Ovo, inače vrlo iscrpno razmatranje bilo je pregledno i s čvrstih »riječkih« pozicija.

Slijedio je referat Gyorgyja Retija »Riječki problemi: neobjavljeni pamflet Riccarda Zanelle na mađarskom jeziku«. Govornik je pomno raščlanio – i smjestio u širi povijesni kontekst – sadržaj toga političkog spisa iz Zanellinih budimpeštanskih studentskih dana.

Danilo Massagrande predstavio je »Osvrt na kratko djelovanje Riccarda Zanelle u javnoj službi«. Referat, uz to što se odlikovao nepristranošću autora, sročeo je na temelju dosad nepoznate rukopisne građe (napose Zanellini memoarski i drugi spisi), a razmatra ulogu tog istaknutog riječkog političara neposredno nakon prvoga svjetskog rata.

Izlaganje Elene Ledde naslovljeno »Riccardo Zanella u spisima arhiva Archivio Fiumano del Vittoriale«, na temelju građe (bilješke, izvješća, tajne poruke, korespondencija i sl.) iz d'Annunziova arhiva, razmatra odnos ove dvojice vrhunskih aktera (na mikropplanu) riječkih zbivanja tijekom ranih dvadesetih godina ovog stoljeća. Iako se osvjetljavaju razni dosad nedovoljno poznati aspekti, stječe se dojam da materijal nije do kraja obrađen, tj. stavljen u kontekst i do kraja raščlanjen.

Ljubinka Karpowicz, u prilogu »Riccardo Zanella od prekida vatre (3. studenoga 1918.) do Rapalskog ugovora (12. studenoga 1920.). Bilješke za biografiju«, iznosi niz nesistematiziranih podataka čiji se neznatan dio odnosi na Riccarda Zanellu u navedenom vremenu. Zanimljiva je njezina upotreba politički tendencioznih i stručno neprihvatljivih termina – npr. »jugoslavenska historiografija«. Nadalje, umjesto pridjeva »hrvatski« koristi općenitiji izraz »slavenski«, a usporedo tome, barem u tri navrata ističe »srpsku« pripadnost (»srpski bataljon«, »srpska diplomacija«). I na kraju, za državnu tvorevinu koja se zvala »Država Slovenaca, Hrvata i Srba« i »Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca« koristi isključivo naziv »Jugoslavija«.

»Prilog o odnosima Riccarda Zanelle i Savezničke okupacijske komande Rijeke«, koji je predstavio Luigi Emilio Longo, osvjetljuje ulogu pojedinih vojnih zapovjednika okupacijskih postrojbi u Rijeci, kao i njihov stav u odnosu na riječko pitanje.

»Crvena knjiga o odnosima između Riječke vlade i Kraljevske vlade Italije« od Giannija Stellija nadmašuje okvire pukog prikaza i predstavlja stav pojedinih društvenih grupa u samome gradu prema navedenim zbivanjima.

U svom izlaganju »Državni udar od 3. ožujka 1922.« Luigi Peteani je razmotrio odnose snaga pri svrgavanju Zanellina režima u Rijeci.

Luciano Giuricin (iz Centra za povijesna istraživanja u Rovinju) izložio je »Ponovno rađanje zanellianskih autonomista (1943.–1945.)«. Iscrpno i na osnovi izvorne građe

osvrnuo se na pojavu ovog pokreta, i napose na odnos NOP-a prema njemu, u razdoblju rata nakon pada Italije i neposredno nakon završetka rata.

Marino Micich u izlaganju naslovljenom »Riječka autonomija kod nekih hrvatskih historičara drugog poslijeraća«, iskazujući fragmentarnost poznavanja predmeta razmatranja, ili isključujući sve što se nije uklapalo u njegovu viziju, prikazao je hrvatsku historiografiju kao vrlo ideologiziranu i u funkciji pukog opravdavanja poslijeratnoga političkog stanja, a napose se polemički osvrnuo na radove Petra Strčića.

Carlo Gisalberti podnio je završno izlaganje o Riccardu Zanelli.

Dva, u programu najavljena referata (Mario Dassovich, »Beogradsko desetljeće Riccarda Zanelle (1924.-1934.)«; Giuseppe Parlato, »O nekim dokumentima koji se tiču odnosa Zanelle i Antifašističke koncentracije u Parizu«) nisu održana, ali najavljeno je da će se i ti prilozi tiskati u zborniku simpozija.

Može se zaključiti da je ovaj znanstveni skup, usprkos manjim propustima i pojedinačnim zamjerkama nekim referentima, znatno pridonio cjelovitijem sagledavanju riječkog autonomaštva, napose u razdoblju nakon prvoga svjetskog rata. Ali do svestrane obrade ovog pitanja ima još mnogo posla: npr. nije ni okrnut odnos Rijeke i neposrednoga prirodnog zaleđa, tj. njezina uloga i mjesto u kontekstu hrvatskih zemalja općenito. Na simpoziju se nije izašlo iz političkih okvira (bio bi vrlo zanimljiv gospodarski položaj Rijeke između dva rata!), a na samom političkom području, i u okviru problematike talijanske narodnosne zajednice na sjevernojadranskom prostoru – trebalo bi čak sagledati mjesto i značajke riječkog autonomaštva kao specifičnog izraza političkih previranja u doba Austro-Ugarske. Na kraju, smatramo da nema mjesta rivalitetu naših dviju historiografija, hrvatske i talijanske nego valja zajednički razrješavati niz još nedotaknutih historiografskih pitanja.

Marino Manin